

Van de sloop

Sloopafval en andere waardeloze rotzooi. Versleten kabelhaspels. Een berg met plastic koffiefilters. De draagconstructie van een nooit meer gebruikte weefmachine. Kapotte paraplu's. Zie hier de basiselementen voor deze bijzondere villa in Enschede, die toch nog 900.000 euro kostte. Dat kan niet aan de vervoerskosten hebben gelegen, want de sloopmaterialen komen uit de nabije omgeving.

• TEKST JAN BOM • FOTOGRAFIE DOOR MISCHA KEIJSER

De houten gevel doet denken aan donker verweerde chalets in Zwitserland. Goed gebruikt zijn de gevelplaten zeker. Ze bestaan uit kabelhaspelkernhout dat tien jaar lang dienst deed in de assen van zo'n 600 kabelhaspels. Als je wat dichterbij het huis staat, zie je dat het hout iets rondloopt. Af en toe zitten er nog handgrepen in. De lengte van de assen bepaalde ook het ritme van de gevelplaten. Naast associaties met de Alpen roept Villa Welpeloo ook herinneringen op aan de vlonders van een strandtent: een echte ruwhouten *boardwalk* omhelst de gevel.

Een levende expositieruimte

6 BOUWTRENDS JULI + AUGUSTUS 2010

Opdrachtgevers Tjibbe Knol en Ingrid Blans zijn kunstverzamelaars. Hun villa kan functioneren als galerie. Een grote wand in de woonkamer is gereserveerd voor moderne grafiek van Nederlandse kunstenaars. Extra lichtbronnen zijn overdag niet nodig. Van alle kanten stroomt het daglicht naar binnen.

7 BOUWTRENDS JULI + AUGUSTUS 2010

Villa Sloophout

8

BOUWTRENDS JULI + AUGUSTUS 2010

RESTEN VAN EEN WEEFGETOUW

Eens was Enschede een trotse textielstad. Beroemde kleding kwam hier vandaan, duizenden mensen vonden er werk. Helaas, Nederland verloor een complete bedrijfstak aan de lage lonenlanden. De gigantische staalconstructie waar een weefmachine op rustte, bleek goed bruikbaar om het hele geraamte van het huis mee te bouwen. Op sommige plaatsen komen de balken in zicht, zoals op de logeerkamer die uitkijkt op een gebouw uit die oude gloriejaren: het moet het Jan Cremer-Museum worden. Nog wat verder weg de Stadshaard Roombeek van Essent, beplaat met 1.300 Delfts blauwe tegels van Hugo Kaagman. Deze warmtecentrale levert ook aan Villa Welpeloo.

Zo had de Twentse Kabel Fabriek (TKF) er nog nooit naar gekeken. Tot voor kort kostte het alleen maar geld: het laten afvoeren van oude houten haspels. De grote ronde 'wielen' waren na vijf tot tien jaar gebruik rot, kapot, planken vielen er uit. Maar de houten assen waren nog wel altijd goed, ontdekte het team van 2012Architecten. "Heel mooi zelfs. Volledig uitgedroogd. Het hout werkt niet meer. Dat moeten we oogsten", vertelt Jeroen Bergsma, een van de drie partners van het bureau. Inmiddels weet TKF in Haaksbergen ook dat 'afval' een verouderd begrip is. Er wordt niet meer betaald voor het wegvoeren van het ruwe vurenhout. Het materiaal voor de gevel was dus gevonden. Het hoefde alleen nog 'geplatoniseerd' te worden, een thermisch verduurzamingsproces dat het houtmateriaal veertig jaar onderhoudsvrij maakt.

Architect Jan Jongert vond een opdrachtgever in het echtpaar Tjibbe Knol en Ingrid Blans. Na vele jaren in de Randstad te hebben gewoond, wilden ze weer terug naar hun geboortegrond Twente. Knol blikt terug: "Eigenlijk wilden we al veel langer terug. Maar we wilden graag in de stad iets bouwen, niet in een verre buitenwijk. We zijn stadsmensen. Dan heb je niet zo veel keuze in Enschede. Of je komt in een wijk terecht die eenzijdig bevolkt is door de staf van een ziekenhuis. De vuurwerkkramp maakte alles anders. Ineens lag er midden in de stad een enorm terrein braak. De gemeente pakte dit op als kans, door een deel ook te bestemmen voor wat duurdere architectuur." De architecten kregen een eenvoudige opdracht mee: "Jullie mogen afval gebruiken, maar het moet wel mooi zijn." Bouwmeester Pi de Bruin maakte een ontwerp voor de nieuwe woonwijk en stelde kavels ter beschikking. Langs in het oog lopende zichtlijnen moest de meest bijzondere architectuur komen, met name aan de nieuwe Museumlaan. Bergsma: "Die plek wilden wij graag hebben, maar we kregen hem niet. We waren nog niet beroemd genoeg. We konden de kavel er naast krijgen. Achteraf kwam dat goed uit, want deze lap grond is veel groter. De maatvoering van de stalen constructie waar we het skelet van de villa van maakten, paste er beter. Omdat het zo'n open villa is, met veel glas en dus veel inkijk, konden we het huis ver naar achteren plaatsen, met een heel lange voortuin."

Opdrachtgever Knol betaalde de 382.620 euro voor het stuk braakliggende land en de bouw kon beginnen. Maar opnieuw moest een les worden geleerd. Bergsma: "Je moet niet alleen lokaal materiaal oogsten, maar ook met lokale aannemers werken. De eerste vertrok na veel gedoe over geld nadat de ruwbouw er stond. Den Boer Bouwen en Installeren in Hengelo maakte het af." De lange bouwtijd wordt geïllustreerd door een aluminium 'gedensteen' aan de gevel: 'Eerste hout geplaatst op 8 maart 2006'. Pas in mei 2010 ging de villa officieel open.

Er waren tussentijdse tegenvallers. De vele verspringingen maken de villa bijzonder, maar een foutje is makkelijk gemaakt. Jongert wijst op een enorme glazen plaat op de begane grond, ➤

HET DUURZAME DETAIL

Waar kun je deze designlampen kopen, gemaakt van de spaken van een verwaaide paraplu? Nergens. 2012Architecten schakelde Stefan Lehner in: hij ontwierp en maakte deze muurhangers zelf.

VERBORGEN ELEKTRICITEITSKAST

De deur van de elektriciteitskast is buiten, naast de voordeur. Niemand die het ziet, want de houten gevelbedekking loopt gewoon door. Alleen de bewoners weten waar het klepje van het sleutelgat is verstopt.

9

BOUWTRENDS JULI + AUGUSTUS 2010

HET GEHEIM VAN DE BADKAMER

Is het marmer? Graniet? Het materiaal waarmee de badkamer is bekleed, doet sterk aan natuursteen denken, of aan terrazzo. Wie er op klopt, voelt dat het zachter aanvoelt en minder koud aanvoelt. Dit duur ogende materiaal is niets minder dan gerecycled plastic; in dit geval van donkere koffiefilters. 'Charcoal and Beige', noemen de makers van het Britse Smile Plastics het zelf. Wie voor een meer zuurstokachtig effect gaat, kan beter de wandplaten kiezen die gemaakt zijn van de behuizing van mobieltjes. Dat levert één groot kleurenfeest op. Alleen leverbaar wanneer er voldoende aanvoer is. Niet zo ver ernaast qua sfeer zijn platen die gemaakt zijn van plastic kinderlaarzen.

De werkwijze? Smile Plastics warmt het materiaal op en perst het plastic met 1.000 ton gewicht tot platen vanaf 3 millimeter dikte. Om die reden is dit materiaal eigenlijk nog mooier dan graniet. Dat is te zwaar om ook de binnenkant van de deur mee te bekleden. Andere bronnen die verwerkt worden tot fantasievolle platen: plastic flessen, cd's en oude versnipperde bankbiljetten. De makers kunnen ook materiaal op aanvraag maken.

die licht geeft aan een presentatiewand met veelkleurige aquarellen. "Het glas dat werd geleverd, bleek niet goed te zijn berekend. Te klein. Dat was heel jammer. In plaats van afval te gebruiken, dreigden we afval te gaan veroorzaken. We hebben onmiddellijk naar het bouwplan gekeken en zagen dat er boven de trap op de eerste verdieping ruimte was voor een natuurlijke lichtbron. De plaat van dubbel gelaagd glas functioneert daar nu als daklicht."

Andere tegenvaller: de forse glaspartijen op het zuiden maken van de villa een warme plantenkas. De overstekende luifels bieden te weinig schaduw. Opdrachtgever Knol had graag een eigen installatie met warmte-koude-opslag (WKO) in de bodem gehad, vooral om te koelen. "Maar dat kon niet. We moesten warmte afnemen van de nieuwe Stadshaard [een collectieve warmtekrachtinstallatie - red.]." Er zat niets anders op dan te onderzoeken hoe telers hun kassen beschermen tegen te veel zonnewarmte. Bergsma: "Dat wordt met aluminium lamellen gedaan. Die hangen nu voor de ramen." Het leverde zelfs een fraai contrast op, die ruwe donkeren planken met het reflecterende gordijn. Eigenaar Knol: "Dat zijn we nu aan het uitproberen, met de zomer op komst."

Uiteindelijk stopte de teller van de bouwkosten op 900.000 euro. Geen gering bedrag, voor een huis dat voor 60 procent uit sloopaafval bestaat. Architect Bergsma: "Maak je een rechte blokendoos, dan kun je goedkoop werken. Maar deze villa is heel fantasierijk, springt op veel plaatsen in. Er is heel veel detaillering, nauwelijks repetitie, alles is uitzondering." Er werden ook architectonische keuzes gemaakt die niet voor de hand lagen. Jongert: "Die werden ingegeven door het geraamte waar de weefmachines op stonden. Dat was 4,5 meter hoog, zes meter breed en tien meter hoog. We hadden zo genoeg materiaal voor 90 procent van het staalskelet van de woning. Maar puzzelen was het wel. Af en toe moesten we terug naar de opdrachtgevers met een voorstel om het toch weer anders te doen. Dan hoopten we maar dat ze daarin megingen." Een opvallende vondst is de dubbele hoogte van de begane grond, met een brede trap die naar een grote woonkeuken leidt, die wel een normale kamerhoogte heeft. Jongert maakt naast deze trap een kastje open. De handels van een bouwlift worden zichtbaar. Hij wijst op de vloer: "Die lift hebben we gehandhaafd. Mocht je ooit met een rolstoel naar de slaapkamer willen, dan kan dat. Je kunt het plafond uitnemen en dan heb je een lift naar de eerste verdieping. Er gaat zelfs een stuk van het keukenblok mee omhoog, als je dat wilt. Kun je beneden een ontbijtje klaar maken, en met keuken en al ontbijt op bed serveren." ■

DE ARCHITECTEN: JAN JONGERT (LINKS) EN JEROEN BERGSMA

Het is hun eerste villa en de opdracht was ze gegund. De opdrachtgever is bevriend met de familie van Jan Jongert (1971) en de jonge architect werd al jaren nauwlettend gevolgd. Zeker vanaf het moment dat hij op de Technische Universiteit zijn keuze voor sloopaafval als bouw materiaal bekend maakte. Jongert begon met Jeroen Bergsma (1970) en Cesare Peeren (1968) het bureau 2012Architecten dat tot nu toe vooral spraakmakende showcases bedacht. P+ beschreef eerder de kinderspeelplaats Meidoorn in Rotterdam die ze maakten van onderdelen van oude windmolens. Het werd een heel fantasierijk doolhof vol gaten en uitkijkposten. Voor de TU Delft maakte het team de espressobar Sterker, bestaande uit oude raamkozijnen van aluminium, afkomstig van de Zwarte Madonna in Den Haag. Inmiddels was een naam voor alle bruikbare afval gevonden: Superuse. Ieder nieuw ontwerp begint met een 'oogstkaart': sloopmaterialen uit de naaste omgeving. In Rotterdam kunnen dat oude containers uit de haven zijn, in Enschede dus fabrieks onderdelen van een verloren gegane industrietak. Villa Welpeloo blijkt een springplank voor Jongert, Bergsma en Peeren te zijn: er is weer een opdracht binnen. Een grote zelfs. Een nieuw gebouw voor de Kringloopwinkel in Maastricht. Hoewel 'nieuw' in dit verband beslist niet het goede woord is om de materiaalkeuze van 2012Architecten te beschrijven.

www.2012architecten.nl

BUSINESS TO BUSINESS

Adres: Bamshoevelaan 49, Enschede

Project: Villa Welpeloo

Opdrachtgever: Tjibbe Knol en Ingrid Blans

Begin bouw: 2005

Ingebruikname: mei 2010

Grootte gebouw: 400 m²

Inhoud: 1.500 m

Bouwkosten: 900.000 euro

Architect: 2012Architecten,

+ www.2012architecten.nl

Constructeur: Nico Plukkel Bouwkundig Adviesbureau, Haarlem

Installaties / bouwfysica: Sanes Almere

+ www.sanes.nl

Aannemer bouw: Den Boer, Hengelo

+ www.denboerbouwen.nl

Afwerking toilet/douches: Smile Plastics

+ www.smile-plastics.co.uk

Leverancier hout: Twentse Kabel Fabriek TKF

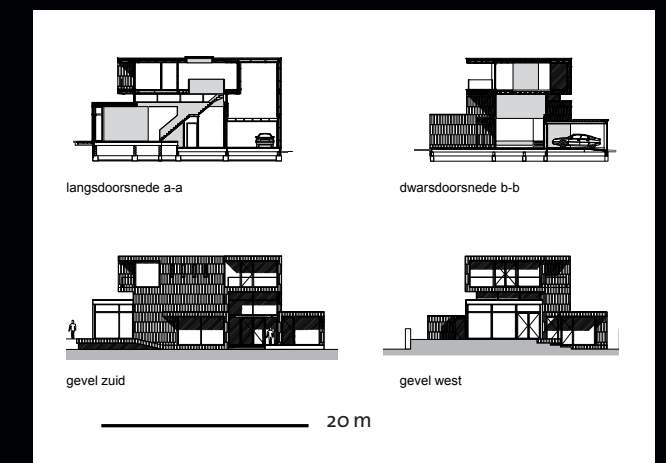
+ www.tkf.nl

Leverancier geraamte: Louwers & Co

+ www.lotex.nl

Lamp: En Fer Utrecht

+ www.en-fer.com

Villa Welpeloo kreeg ook erkenning in de vorm van vermelding in het Jaarboek Architectuur in Nederland. Houten gevels bleken in 2009 sowieso een belangrijke trend te zijn. Wat duurzaamheid betreft, werd ook het belang van het houten viaduct over de A7 bij Sneek herkend, van OAK. Ook dit hout kreeg een bewerking waardoor het een grote hardheid bereikt en toch de kleur behoudt: Accoyahout.

Architectuur in Nederland; Jaarboek 2009/2010
Uitgeverij: NAI Uitgevers; ISBN 978-90-5662-751-5